

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za celo leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 28. julija 1933.

Upravišтво: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočekovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Borba za Podonavje

Ruda Jurčec:

Za preureditev Podonavja obstaja že nešteto načrtov. V okviru panevropskega gibanja obstaja znameniti načrt Francoza Francisa Delaisija; v okviru izročil versailleskega miru obstaja načrt bivšega francoskega ministrskega predsednika g. Tardieuja, s katerim je lansko leto marca razburil Evropo. V smislu revizionizma, kakor ga razumevata Rim in Berlin, obstaja načrt pokojnega avstrijskega kanclerja Schoberja. Na podlagi srednjeevropske politične samostojnosti pa si stojita nasproti načrt Male antante in načrti avstrijskega in madžarskega legitimizma.

I.

V politiki se le prečesto zmoti tisti, ki prisega na večnost mirovnih pogodb in na nedotakljivo stalnost teh ali onih političnih oblik. Mednarodna politična pogodba nikdar ni nič več kot le zaključek nekega določenega političnega računa. Vse preteklo je človeku čisto lahko presoditi, za vse bodoče pa nikdo nikomur ne more biti prepričan porok.

V tem vrednotenju političnega gledanja je obilno grešilo panevropsko gibanje, ki se je iz nagibov političnega samaritanstva stavilo v okvir versailleskega miru. Krivice versailleskega miru so bile mnogo težje narave, kakor se je v začetku mislilo. Ves srednjeevropski račun je bil zgrešen. Panevropa v Briandovi zasnovi naj bi hitro ublažila narodna nezadovoljstva in gospodarske prepade premostila v predhodni obliki zaključitve »regionalnih« gospodarskih in političnih sporazumov.

Francis Delaisi je v tem smislu izdelal načrt, ki bi obsegal nekako države v temle krogu: Carigrad, Atene, Trst, Berlin, Riga, Odesa, Carigrad. Do podrobnosti je izračunal vse gospodarske in politične možnosti tega prvega poskusa bodoče panevropske skupnosti. Če je bilo dosedaj načelo vseh političnih razredov, ki se uveljavljajo v teh ali onih državah, načelo: »Politique d'abord — najprej politika«, potem je Delaisi za ta blok zahteval, da se proglasi prednost gospodarstva in njegovih zahtev pred politiko in njenimi zahtevami. Ker je v tem krogu obseženo evropsko ozemlje še deviško v industrijskem in trgovskem pogledu, je Delaisi mislil, da bo na svoj železniški

gradbeni načrt (gradba železnice po vsem Balkanu), na svoj agrarni načrt (industrializacija poljedstva, ki bi daleč prekosila ameriško), na svoj industrijski načrt (izraba velikanskih naravnih bogastev tega dela Evrope), navezal izstradano politiko tako Budimpešte kot Prage, Varšave in Aten.

Ne samo, da je politika Panevropa po Briandovi smrti popolnoma shirala, ker se je stavila v razvoj v okviru Versaillesa, ampak se je pri Delaisiju pokazala tudi druga napaka povojne evropske diplomacije. Navidezna domišljavost gospodarskih politikov v Evropi je mislila, da je nesreča Srednje Evrope le posledica njene slabe organizacije. Delaisi je upal, da bo za to razvozlanje slabe organizacije zadostovala dobičkanosna naložitev 11 milijard francoskih frankov v njegove sijajne konstrukcije v Srednji Evropi. Neposrednost političnih zahtev vseh srednjeevropskih narodov je dovolj hitro preobrnila to Delaisijevo zgradbo, ker misli, da je vsebina Panevropa zaenkrat nekje drugje nego v reševanju zapadnega kapitalizma.

II.

Mnogo bliže srednjeevropski politiki sta pa Rim in Berlin, ki sta stopila takoj izven okvira Versaillesa in tako bila zahtevam srednjeevropskih narodov zanimiva usmerjevalca njihovih narodnostnih zahtev. Rim je takoj od začetka bil propovednik sodobnega nacionalnega imperializma; Berlin je bil mnogo bolj počasen in je v tem oziru srednjeevropskim narodom naklonil zanimivo uslugo.

Naša sosedna avstrijska republika je že nešteto krat izražala svoje zahteve za priključitev k materi Nemčiji. Vršili so se plebisciti, poskusi carinske unije, delalo se je za izenačenje zakonov med Nemčijo in Avstrijo. Vse to je šlo mirno svojo pot, dokler se tudi v Berlinu ni zasidral Hitler in njegov nacionalni šovinizem. V tem trenutku pa se je v Avstriji izvršil popoln preobrat in »avstrijski narod« je nenadoma začutil, da ima v Srednji Evropi vršiti poslanstvo, ki ni istovetno z nalogami nemškega nacionalizma. Vsa politika pokojnega Schoberja je propadla, in Berlin in Rim se morata sporazumovati preko Budimpešte in ne preko Dunaja.

naključje preprečilo podjetje, moral sem pristati na korziški obali, zbežati in pustiti avijon na polju. Skrivnost je bila razkrita. Italijanom ni bilo težko razkriti, kdo je bil skrivnostni pilot. Nisem mogel več računati na iznenadenje, ki bi mi zagotovilo največji uspeh. Rim pa je bil zame še vedno, kar je bil Kap Horn Letečemu Holandcu: moral sem priti tja, živ ali mrtev. Moja smrt (kakor je bila meni, ki bi bil moral dovršiti še toliko stvari, zoprna) bo samo povečala uspeh toleta. Ker se vse nesreče pripete šele na povratku, bom umrl šele, ko bom oddal 400.000 pisem, ki bodo na ta način samo dobro priporočena. Saj gre predvsem za to, da dam ponižen zgled državljske zavesti in da sodržavljane opozorim na nepravnost njih položaja. Prepričan sem, da fašizma ne bo prej konec, preden 20 mladih ljudi z žrtvijo lastnega življenja ne vzpodbudi Italijanov. Za Risorgimenta so bili ti soči mladih ljudi pripravljeni žrtvovati življenje, danes jih je malo. Zakaj? Ne da bi bilo junaštvo današnjih Italijanov manjše kot je bilo junaštvo naših očetov, ampak zato, ker nihče ne jemlje fašizma za resnega. Vsi, s poglavarji vred, čakajo njegovega bližnjega konca, in zdi se neumestno, žrtvovati življenje za stvar, ki se bo že tako zrušila. To je zmošta. Treba je umreti! Upam, da jih bo meni sledilo mnogo in da se jim bo posrečilo, pretresti javno mnenje. Sedaj mi ostane samo še to, da podam besedilo poslanice.

V prvi — na kralja — sem poizkusil podati čustva množice in sem se vzdržal lastnih čustev.

Borba med Hitlerjem in Dollfusom je zgodovinskega pomena. Ne gre samo za borbo med demokracijo in fašizmom. Predvsem gre zato, da se ugotovi, ali se dajo zahteve srednjeevropskih narodov po samostojnosti reševati z načeli nacionalističnega imperializma, ki manjšim narodom vsiljuje odpoved in zanikanje lastne narodne in kulturne samobitnosti v korist nekega nacionalističnega individualizma, ki zanaša v obravnavanje mednarodnih problemov le pesimizem in nikakega širokogrudnega optimizma, ki more biti edini porok za mir v Evropi.

III.

Mala antanta je nastala popolnoma v okviru Versaillesa. Takoj v začetku je zavzela popolnoma napačno stališče, ko se je proti neenakosti v Srednji Evropi postavila na zasovraženo stališče obrambe lastnih interesov. Srednjeevropski narodi, ki jih ta anahronistična mednarodna politična ustanova veže med seboj, ne morejo v vprašanju razvozlanja srednjeevropskih vprašanj nikdar enotno nastopati. Službena politična črta te mednarodne ustanove je tako zastarela in v obravnavanju posameznih zahtev njenih narodov tako zaslepljena, da so vse njene poteze na trgu Srednje Evrope obsojene na neuspeh. Že v okviru Male antante same ne vidimo nikakih uspešnih zamisli. Carinska unija med Jugoslavijo in Romunijo je ostala le na papirju, za gospodarsko sodelovanje s Češkoslovaško pa bodo naši gospodarski krogi znali izreči dovolj žalostno sodbo.

Vse mednarodno delovanje te enote se je razvilo le v zaskrbljeno negativno politiko obrambe lastnih koristi, ki ne more biti posebne važnosti nobenemu politiku, ki vidi pomanjkljivosti v Srednji Evropi. Versailleski mir je pokopan; hoditi pa zato vsak dan na isti pogreb, postane vsakemu normalno mislečemu pogrebu le predolgočasno. Zato narodi Male antante v okviru razmer iščejo lastna pota za reševanje svoje usode — kako, dovoljamo vendar vsak dan v svojem narodu.

Pakt Male antante ni uspel v zboru Evrope, ker je šel »pakt četvorice« preko njega. Pač pa je v Srednji Evropi vzbudil zanimivo protiakcijo, ki se izživlja v ojačenem legitimizmu, ki se širi iz Budimpešte in Dunaja. Kakor je Mala antanta skušala iz sebe ustvariti »velesilo«, tako so avstrijski in madžarski legitimisti zaslutili, da je sedaj treba še močnejše udarjati na božjepравни boben obče-

Zgodovina moje smrti

(Konec.)

Tistega dne, ko sem prejel sporočilo, da sta prijatelja aretirana, sem pravkar hotel prekoračiti mejo, da se vrnem v Italijo. Prvi instinkt me je gnal naravnost v Rim, da delim usodo z njima, toda dopovedal sem si, da ni vojakova naloga vdati se sovražniku, ampak nadaljevati boj do konca. Nemudoma sem se odločil, da grem v Rim, ne da se predam, ampak da nadaljujem delo zveze na ta način, da bom vrgel z zraka 400.000 pisem, in da nato v boju padem, ali pa se vrnem, da pripravim nadaljnje udarce. Rimskega neba še nikdar ni onečastil sovražen aeroplan. Jaz bom prvi, sem si rekel, in sem začel podjetje pripravljati. Stvar ni šla gladko. Voditi nisem znal niti motocikla, kaj šele aeroplan. Najprej sem opravljal službo vratarja v hotelu Viktorja Emanuela III. Služba ni bila bogve kakšna priprava za vpad v Rim, vendar sem poleg računov za peke in pobotnice za najemnike pisal poslanico italijanskemu kralju in proučeval karto tirenskega morja. Nadaljnje priprave, najinteresantnejši del zgodbe, moram žal zamolčati. Maja sem prvič letel sam blizu Versailles (Versaja). Ko sem nato izvedel, da je skrivnost prišla na ušesa fašistom, sem izginil in se pod drugim imenom pojavil v Angliji. 13. julija sem zapustil Cannes (Kan) na angleškem dvokrovniku in odnesel s seboj 80 kg letakov. Na nesrečo mi je

Mislim, da bi jo lahko podpisala republikanska in monarhistična stranka.

Narodna zveza kralju Italije.

Veličanstvo, kralja in narod veže sveta pogodba: Vi ste prisegli na njo. Ko ste nas v imenu te pogodbe pozvali, da branimo svobodo Italije in načela, na katera ste prisegli, nas je 6 milijonov seglo po orožju in 600.000 umrlo na Vaše povelje. Danes Vas moramo mi spomniti na pogodbo v imenu tistih načel, ki so pogažena kakor še nikdar, v imenu Vaše kraljevske časti. Na samo Vaše znamenje je 600.000 Italijanov dalo življenje, da osvobodijo 2 mesti izpod tujega jarma. Ali je res, da z Vašim dovoljenjem neskončno krutejši jarem že leta tlači Italijo? Že 7 let gledamo, kako podpisujete s Karla Alberta peresom Radeckijeve dekrete, in vendar ste nas Vi vodili do zmage, ste se 24 let borili v prvih vrstah za našo svobodo. Tega ne moremo pozabiti. Naši očetje so nam zapustili svobodno Italijo, ali boste Vi, zmagovalni kralj, zapustili našim otrokom zasužnjeno? Veličanstvo, tega ne moremo verjeti. Že premnogi so izgubili vero v monarhijo, ne ravnajte tako, da se bo njih števílo pomnožilo. Ne ravnajte tako, da Vas bo italijansko ljudstvo po zgledu Špancev obdolžilo zatiranja. Kako bi še moglo imeti vero v Vas, ko vidi, da so najboljši izmed nas kaznovani za to vero huje, kakor če bi bili zagrešili največji zločin in to v Vašem imenu! Italijani, ki jih je sram, da stoje pred očmi vsega sveta osramočeni kot čreda sužnjev, ne vedo,

stvenega monarhizma, ki naj v Srednji Evropi ustvari vabljivo sliko kake bodoče pravične socialno varne katoliške velesile. V okviru te monarhije naj se ustvari nova srednjeevropska mednarodna federacija, o kateri je tik pred svetovno vojno sanjaril pokojni Seipel in z molitvijo za njo tudi legel v grob. Po zagotovilih francoske diplomacije je baje Oton Habsburški silno moderen princ, ki bi bil kos nalogi Srednje Evrope rešiti boljševizma in jo dvigniti v dostojen »unisono« z zapadno Evropo. Gotovo pa Oton Habsburški v tem ne bo uspel, če ne bo prinesel s seboj mili-

jard, s katerimi je šaril okoli že Francis Delaisi.

V tej borbi za Podonavje nikdo ne more trajno uspeti, kdor ne bo srednjeevropskim narodom poravnal njihovih nar. in socialn. zahtev. Zaupajoč v svojo polit. in kulturno samobitnost, lahko mirno pričakujemo končne bilance tega računa v Podonavju. Doživljamo blagoslove vseh političnih sistemov v Evropi na lastni koži in vemo, da še krivica nikdar ni zadostila pravici na mednarodnem ravnotežju. Če nam je v danih razmerah naložena le potrpežljivost, to v politiki tudi ni nikaka slabost.

Kongres največje ameriške slovenske organizacije

Slovenske narodne podporne jednote, ki ima nad 660 društev z okrog 50.000 člani.

V nekdanj tako bajni državi, kakršne so bile Združene države ameriške, ni obveznega delavskega zavarovanja, zato so se evropski priseljenci dokaj zgodaj začeli združevati v nekakšna zavarovalna društva, ki so jim plačevali mesečne prispevke ter ob bolezni prejemali od njih podpore. Te organizacije so naglo napredovale, njih članstvo je raslo v tisoče, z njim vred premoženje teh podpornih organizacij, ki so začele izdajati tudi svoja glasila. Iz teh glasil je nastala večina priseljenjskih dnevnikov, ki najbolj preprečujejo ali vsaj zavirajo potujčevanje.

Tudi slovenski priseljenci so si ustanavljali take organizacije ter z njimi preprežili vse Združene države. Ena najstarejših je bilo pač »Avstrijsko slovensko bolniško društvo« (Kansas), ki je bilo ustanovljeno januarja 1892. leta. Doseglo je višek svojega razvoja leta 1912, ko je imelo 23 podružnic in blizu 2000 članov. Člani so bili skoraj izključno le Slovenci, a so se tega malo zavedali ter imeli nemščino za uradni jezik. Po letu 1912 je društvo naglo propadalo in se leta 1931 (s 64 člani) razšlo.

Drugače pa je bilo z drugimi podpornimi organizacijami, ki so so ves čas, od ustanovitve pa do sedanje krize nepretrgano rasle. Slovenci v Ameriki imajo še danes okrog 8 velikih podpornih društev. Največje od teh so: Slovenska narodna podporna jednota, Kranjsko slovenska katoliška jednota, Jugoslovanska katoliška jednota (stara letos 35 let) in Slovenska svobodomiselna podporna zveza (stara letos 25 let). Te štiri podporne zveze so imele leta 1928 skupaj 1156 društev (podružnic) s 123.970 člani in 7 milijonov 600 tisoč dolarjev premoženja. Za temi številkami tiči mnogo truda naših izseljencev in mnogo čuta vzajemnosti. Pri pomniti pa moramo, da so te organizacije po večini ustanavljali, vodili in jih še vodijo prav delavci. Kar je bilo priseljencev inteligence (prave je bilo malo) in obrtnikov, ti so se brigali le za svojo kupčijo ter se čimprej poameričanili.

V vsem najmočnejša slovenska organizacija je Slovenska narodna podporna jednota, ki je bila ustanovljena leta 1904 z ustanovnim kongresom, ali kakor pravijo onstran, z ustanovno konvencijo, ter bo potemtakem slavila prihodnje leto 30letnico svojega plodnega dela. Jednota je nastala iz čikaškega društva »Slavija« ter so se pri ustanavljanju opirali na vzore čeških priseljenjskih »jednot«. Podporne organizacije so ustanavljale po vseh kolonijah svojih rojakov podružnice, ki jih imenujejo društva ter zaznamujejo s številkami. Tako je postala čikaška »Slavija« društvo št. 1 Slovenske narodne podporne jednote. Jednota se je naglo širila, v nekaj letih že skoraj ni bilo nobene večje slovenske priseljenjske kolonije, ki ne bi imela svojega društva SNPJ. Članstvo je raslo v tisoče, v deset tisoče, premoženje je raslo v sto tisoče, jednota je izdajala mesečno »Glasilo SNPJ«, po-

stavila v Chicagu, kjer je sedež jednote, svoje lepo poslopje za pisarne, tiskarno in z veliko dvorano za prireditve, začela namestu »Glasila« izdajati dnevnik »Prosveta« (1916) ter pred 12 leti še mesečnik »Mladinski list« za slovensko mladino, za v Ameriki rojeno generacijo.

Leta 1928 je imela SNPJ 614 društev po Ameriki, 60.200 članov in blizu 4 milijone dolarjev premoženja. Ko je nastopala sedanja kriza, se je število njenega članstva manjšalo. Ob začetku leta 1932 je imela jednota sicer nekaj več društev (669), članstvo pa je padlo na 59.586. (Všteto je tudi članstvo mladinskih oddelkov, ki jih imajo mnoga društva; v teh mladinskih oddelkih je mnogo že popolnoma ameriške mladine, zaradi katere je tiskan »Mladinski list« pol v slovenščini, pol v angleščini.) Toda do konca lanskega leta je kriza ustavila razvoj SNPJ: članstvo je padlo za več tisoč, Prosveta je izgubila mnogo naročnikov in naročnina ni krila več stroškov. Glavni upravni odbor je h koncu 1932 sklenil opustiti sobotno številko Prosvete ter obseg lista skrajšati za štiri kolone, izgubo pa kriti z dobičkom tiskarne. To je bil začasni ukrep za ohranitev najbolj razširjenega ameriškega slovenskega dnevnika, ki je izhajal pred leti v nad 7000 izvodih, številke ob sredah, ki veljajo za uradno glasilo SNPJ, pa celo v 40.000. Tako izhaja od 1. januarja Prosveta zmanjšana ter samo petkrat na teden. Nadaljnjo usodo dnevnika pa naj bi določila deseta redna konvencija SNPJ, ki se je vršila od 22. maja do 3. junija letos.

Pred konvencijo se je vršila v Prosveti anketa,

kaj naj počno z dnevnikom, kako ga obdržati. Nekateri so predlagali, naj postane dnevnik obvezen za vse člane, drugi so bili proti temu, mlajši člani pa so predlagali, naj se dnevnik sploh ustavi, češ, da ga ni treba. Pomniti je treba, da je udarila po Prosveti kriza prav v dobi, ko staro pokolenje priseljencev — še Slovencev — umira in stopa na njih mesto mlajši, v Ameriki rojeni rod, ki je domala ves ameriški. Priseljivanje pa je ustavljeno in s tem tudi dotok novih članov. In tako je zavisevalo od konvencije, ali bo »Prosveta« še izhajala, čeprav zmanjšana, ali pa jo bo treba ustaviti.

Deseta redna konvencija SNPJ (te konvencije — zbori se vrše vsaka štiri leta), ki se je je udeležilo 167 izvoljenih delegatov iz vseh Združenih držav, je poleg drugih za jednoto važnih zadev razpravljala tudi o »Prosveti« ter z večino potrdila predlog glavnega odbora, da dnevnik ostane. Izhaja naj v obliki kakor zdaj, glavnemu odboru pa je izrekla konvencija pravico, da ga lahko po svojem preudarku poveča, zmanjša ali odpravi, kakor bodo pač kazale razmere. Uprava tiskarne naj se združi z upravo dnevnika, izgubo lista naj krije tiskarna. Če se položaj lista ne izboljša, naj glavni odbor odpravi najprej izdajanje vsakoletnega stenskega koledarja, potem mesečnik »Mladinski list«, potem kvečjemu še dnevnik, ki ga je treba ohraniti, dokler je le mogoče. Tako je sklenila konvencija.

Konvencija je sklepala tudi o sistemu podpor, investicijah, pasivnosti itd. Predlog, naj bi se odpravila dosedanja določba pravil, da se sprejemajo v SNPJ samo Slovani, je konvencija zavrnila. Konvencija je sprejela tudi nekaj resolucij proti fašističnim režimom v raznih evropskih državah. (V SNPJ so včlanjeni rojaki vseh političnih naziranj, v večini pa so socialisti.) V teh resolucijah obsoja konvencija te režime ter izjavlja, »da nasprotuje sodelovanju SNPJ in njenih glavnih ali društvenih odbornikov pri vsaki akciji ali propagandi predstavnikov teh režimov v Združenih državah.

Pripomnimo naj še, da je štiri dni pred pričetkom konvencije umrl eden od ustanoviteljev SNPJ, Frank Stonič, dne 30. junija pa njegov brat John Stonič, tudi ustanovitelj ter prvi predsednik SNPJ od leta 1904 do 1907. Doma sta bila Stoniča iz Olovca pri Črnomlju. Od ustanovitve in prvih glavnih odbornikov te zdaj tako velike organizacije živi menda samo še Franc Medica (v Ljubljani).

—č.

Slovenski inženjer brez dela

Ob prevratu leta 1918 je kazalo, da se bo inženjerstvo vseh panog razmahnilo kot noben drug akademski poklic. Vsak dan so se pojavljale nove potrebe, bodisi po reparacijah starih, pred- in medvojnih, bodisi po ustvarjanju povsem novih tehniških naprav. Dela je bilo veliko in zaslužek primeren, domačih moči je primanjkovalo.

Val svetovne gospodarske krize po l. 1928 je zajel tudi našo državo. Vsa večja dela so bila na mah ustavljena, industrija reducirana na vzdrževanje obstoječih obratov. Danes ne zidamo več niti malih, nujno potrebnih stanovanjskih hišic. O ustvarjanju novih industrij, prometnih sredstev, vodnih naprav ni niti govora. Zato nima nihče dela in živeti more le tisti civilni inženjer, kateremu je izvrševanje prave tehniške prakse postranski poklic. A ne samo to, da so brez dela tisti civilni inženjerji, ki so delo prej imeli, njim se pridružuje čimdalje večje število mlajših, tako da raste število nezaposlenih inženjerjev iz dneva v dan; v Sloveniji jih cenimo na kakih 70, največ v elektrotehniški, nato v stavbinski in arhitektni, manj v

rudarski in kemijski stroki.

Ako se vprašamo po vzrokih nezaposlenosti tehnikov, ne smemo predvsem izgubiti izpred oči, da je njih nezaposlenost le poseben primer splošne brezposelnosti, ki je v tako strašnem obsegu zajela ves svet in je izmed najbolj očitnih, a obenem tudi najbolj krutih znakov, da se je stroj kapitalistične mašinerije obrabil. Ta ugotovitev je potrebna in važna, da nam ne prikrije načelne poti, na katero moramo prej ali slej kreniti, če hočemo, da se bo z morebitnim povzdigom celotnega gospodarskega in ostalega socialnega življenja, in samo s tem, izboljšal tudi položaj našega stanu. Ne da bi hoteli zabrisati to osnovno črto linije, ki mora kakor rečeno ostati podstava vsemu našemu stremljenju po izboljšanju položaja, naj omenimo nekaj ne sicer načelnih, a vendar za naše razmere specifičnih momentov, ki slabi položaj še poslabšujejo.

To so predvsem številni inozemci po podjetjih naše domovine, ki pod pretvezo da zastopajo inozemski kapital (ta ima pri nas v rokah najbolj cve-

ali ste z njimi, ali s posadko zatiralcev. Veličanstvo, izbirajte, tretje poti ni. V najgloblji žalosti dviga k Vam oči 40 milijonov Italijanov.

Druga poslanica je namenjena vsem državljanom.

Leto VIII. po Matteotijevem umoru.

Državljan!

Pred grobom neznanega bojnika za svobodo ste postavili oltar in mirno gledate, da ta oltar skrini sosesčina onega, ki meče v ječo vse, ki verujejo v svobodo. Ta Habsburžan v črni srajci, ki se je na skrivaj vrnil v svojo palačo,* je žalitev za naše mrtvece. Svobodo, za katero so žrtvovali življenje, naziva gnilo truplo, ki ga tepta že 9 let. 600.000 Italijanov se je dalo ubiti, da so osvobodili 2 mesti. Koliko časa boste še trpeli onega, ki zasuznjuje celo Italijo?

Že 9 let vas mamijo, da močna in spretna vlada zasluži žrtev vesti in svobode. Po devetih letih vidite, da je bila vlada ne samo vlada tiranov in podkuplencev, ampak tudi vlada, ki je vodila k bankrotu. Odrekli ste se svobodi, da boste izgubili tudi kruh.

Nastanjen pri vas kot tuja armada, kvari fašizem vaše duše, uničuje imetje, hromi gospodarski razvoj dežele, razsipa milijarde, da pripravi novo

vojno in vas obdrži pod jarmom, čezmerno povisuje javne izdatke, v katere že zdavnaj nimate več pogleda, in prepušča deželo požrešnim in sestradanim voditeljem. Med tem ko se ponaša z ugledom v inozemstvu, gleda inozemstvo z grozo režim, ki je dosledno moral oklofutati Toscaninija in poveličevati brutalnost svojih biričev, zato da more narediti iz vas čredo sužnjev. Državljan!, ne dajte se prestrašiti od tolpa, najetih z vašim lasnim denarjem in Radeckega v pomanjšani izdaji: drugi Risorgimento bo zmagal, kakor je zmagal prvi. Narodna zveza je pozvala vse moči, da se združijo proti fašizmu. Od strahu, ki ga ta program povzroča fašizmu, priča burbonsko zverinstvo obsodb.

Pridružite se zvezi! Španci so odrešili domovino, ne izdajte vi svoje!

(Besedilo tretjega letaka smo izpustili.)

Poleg teh pisem bom vrgel še več eksemplarjev čudovite knjige Boltone Kinga »Fašizem v Italiji«. Kakor se v izstradano mesto vrže kruh, tako bom vrgel v Rim zgodovinske knjige.

Ko bom preletel Korziko v višini 4000 m, bom ob 8. uri prispel v Rim; kljub temu da sem šele 7 in pol ure letel sam, slabo pilotstvo ne bo vzrok padca. Moj avijon zmore samo 150 km na uro, Mussolinijevi pa 300. Ima jih 900 in prejeli so povelje, da morajo za vsako ceno zbiti s strojnimi vsak sumljiv aeroplan. Kdor me malo pozna, ve, da po prvem poizkusu nisem miroval.

Če je Balbo vesten, me čaka smrt. Več veljam mrtve kot živ. Mazzini je rekel: Mučenik pomeni zmago.

„Krog“, zbornik umetnosti in razprav

Skupina mladih sodelavcev »Doma in sveta« je po secesiji konec lanskega leta izdala svoj prvi zbornik, da pokaže javnosti svoj svet in dokaže svojo upravičenost. Ločitev je bila zgodovinska nujnost; prepad se je v zarodku začel že s »Križem«, rasel z leti in vedno bolj terjal korak, ki ga pomeni prav »Krog«. Dočim so se druge mladinske skupine razšle ali sklenile deloma celo kompromise, so ostali mladi okrog »Križa« idejno in številčno strnjeni ter se le navidez javljajo danes v dveh obrazilih: v »Besedi«, ki se je usmerila bolj socialno-politično, in v »Krogu«, ki se nam kaže bolj v svojem umetniško-znanstvenem prizadevanju. »Krog« se ne predstavlja v kaki dogmatični izdelanosti, vendar pa ni brez ideologije; ni še izgrajen nazor, marveč se šele bori zanj z resnim delom. Zajel je celotnost življenja; poleg splošnih ideoloških člankov (Ložar »Človek in čas«), kulturno-zgodovinskih analiz slovenskega človeka (Orel »Ob robu slovenske legende«), prereзов evropskega duha (Pregelj »Romantična znanost«) najdemo v zborniku literarne prispevke (Kocbek, Vodušek, Magajna, Javornik), avtobiografske izpovedi (Magajna, Javornik) in tudi čisto specielne

* Palazzo Venezia, sedanji sedež predsednika ministrskega sveta, je bil pred združenjem Italije sedež avstrijskega poslanika na papeževem dvoru.

točo industrijo), ali da so »nenadomestljivi« v tej ali drugi stroki, odjedajo kruh domačim.

Če omenimo kot nadaljnji moment dvojno zaslužkarstvo, ne mislimo pri tem tistih, to poudarjamo, ki so prisiljeni poiskati si postranskega zaslužka, da s tem vsaj nekoliko paralizirajo svoj bedni položaj. Obračamo pa se z vso odločnostjo in brezobzirnostjo proti tistim dobro situiranim rodoljubom, ki združujejo v svoji osebi kar tri, štiri in še več zaslužkov (in takih ni malo), kar škoduje tako kakovosti opravljenega dela, kakor jemlje možnost dela in zaslužka mlajšim potrebnjšim in dostikrat sposobnejšim kandidatom.

Dalje je tudi premala tradicija akademsko-tehničnega dela vzrok brezposelnosti inženjerskega naraščaja. Saj je znano, da na splošno ljudje ne izprašujejo po kakovosti, ampak samo po ceni dela. Inženjersko delo se jim zdi predrago. Naloga mladih inženjerjev je torej popularizirati umsko delo tehnika s predavanji, publiciranjem in razstavami, da bomo prišli do ugleda, ki ga imajo po svojem izročilu ostali akademski poklici, zdravniki, advokati, profesorji že zdavnaj. N.

»Slovenija« nima namena ustanavljati politično skupino ali delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dognanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih proglašamo kot vodilna in bi nam tudi morali biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vljudno vabimo, da nas gmotno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

OPAZOVALEC

Mimogrede

— Ko je te dni pruski ministrski predsednik Göring govoril časnikarjem o zakonskem osnutku, s katerim se uvaža preki sod za slehernega, ki bi napadel ali samo hotel napasti kakršnegakoli borca narodne revolucije, je dejal: »Prepričan sem, da smo državotvornemu prebivalstvu in borcem za nacionalno državo dali s tem čuvstvo varnosti.« S prekim sodom, krvjo in smrtnimi kaznimi iščejo čuvstva varnosti samo taki ljudje in sistemi, ki so polni čuvstva nevarnosti.

— Ob isti priliki je govoril Göring tudi o zakonu, po katerem bi bili pomiloščeni vsi tisti kaznjenci, ki so se svoje dni sicer res pregrešili zoper zakone, a so izvršili svoje kaznivo dejanje v službi države in naroda kot borci, nacionalne revolucije. Kako rada govori fašistična Evropa o službi državi in narodu hkrati z zločinom.

Pred enim ali dvema letoma se je berlinski nacionalno socialistični dnevnik »Berliner Nacht-ausgabe« silno zgražal nad nekim konjerejcem, ki je hotel svojo lepo kobilo »Sichel« seznaniti s pariškim žrebcom »Mon Talisman«. Zaradi potomstva. Nacionalistični list se je zgražal, češ, da gre za žalitev nemškega naroda, in vzkliknil: »Ne dajmo se! Francoski žrebci ne bodo skrunili nemških kobil!« (Anekdota je resnična.) Protest tedaj naj-

znanstvene poglede na detaljne probleme umetnosti (Ložar o stavbarstvu, Ukmar o glasbi), da, ne manjkajo niti bolj aforistične opazke o plesu in filmu. Kakor literarna je zastopana produktivno tudi likovna (Pavlovec, Gorše, Maleš) in glasbena umetnost (Ukmar), skratka, življenje je gledano kar mogoče široko, s čim več perspektiv.

Pomen »Kroga« je trojen: v dejstvu ločitve, ki se je morala prej ali slej izvršiti, v resnem delu, s katerim se bori za svoj nazor, in v totaliteti, ki objema vsega človeka.

„Tolminec“

»Tolminec. Tragedija iz življenja primorskih Slovencev. Spisal Solkanov. Ilustrirala Nada Gollanda.« (93 strani.) Ameriški slovenski listi pišejo o tej knjigi, ki je izšla menda v Ameriki. Kje je bila tiskana, kdo jo je založil, tega knjiga ne pove. Avtor je označen samo s psevdonimom. Tragedija je napisana v verzih, ima prolog in tri dejanja, godi se v Gorici. Nastopajo slovenski, italijanski vojaki, prostitutke itd. Motiv: narodnostni konflikt. Jezik je precej pomešan z italijanskimi besedami. Pošilja jo: Anthony Cvetkovich, 983 Seneca Ave., Brooklyn, N. Y. (Po »Prosveti«.) Pripominjamo, da so delo že vprizorili v New Yorku.

brž ni zalegel nič. Šele z nacionalno revolucijo je prišla Nemčija res pod nemška kopita 2 HP (Hindenburg, Hitler, Papen).

— O Hindenburgu je napisanih tri in trideset biografij. Vse opisujejo tudi zgodovino njegove rodbine. Kakor je pri biografijah prešlo že kar v navado, opisujejo razvoj značaja svojega junaka in značajev njegovih prednikov. Med temi naletimo pogosto na ime von Polenz. Tradicionalna felonija (nezvestoba, izdajstvo), s katero so vzhodno pruski junaki nastopali svoje dni nasproti nemškemu »riterstvu«, a kesneje nasproti vladarjem, je bila v tej, že izumrli rodbini tako pogost in navađen pojav, da so veleizdajalsko razmerje z Varšavo krstili kratkoma za »polencovanje«. Tega niti ena biografija o Hindenburgu ne omenja. Prav tako v nobeni teh biografij ne beremo, da je bil nekdo od prednikov predsednika Nemčije, major von Beneckendorf und Hindenburg, obsojen na smrt, ker je leta 1806 prepustil Francozom trdnjavo Spandau brez vsakega odpora. (Iz knjige »Hitler osvajač, raskrinkavanje jedne legende«, izšla pri Nolit v Beogradu.)

— Načelnik »Nemške delovne fronte« Muchow je razposlal svojim uradom po Nemčiji takole okrožnico: »V enem tednu sestavite seznam vseh vodilnih marksistov v strokovnih odgizacijah. Na to črno listo bo prišlo okrog 1000 imen; seznam bomo natisnili ter razposlali vsem pristojnim uradom, ministrstvom in delavskim organizacijam. Ljudje s te črne liste ne smejo dobiti nikjer dela. Pri sestavljanju tega seznama ravnajte brez obzirnosti in prizanašanja. Izpustite le tiste, ki so bili zapeljani proti svoji volji.« — Če bodo korenito sestavljali take in podobne seznane, bo Hitlerju res uspelo odpraviti brezposelnost...

Nekrolog o novem jeziku

Zapropaščeni vam dajemo na znanje vest o tužnem dogodku, ki se je odigral v K.: umrl je gospod N. N. Tekom svojega življenja si je stekel nebroj zaslug. Zaradi svojega uverenja pa je v Avstriji mnogo pretrpel. Ko je položil izpite za šolskega nastavnika in nastopil svoje službeno mesto v K., še ni tamkaj postal nacionalni pokret. Takoj je z vsemi snagami, ki jih je posedal, pristopil k delu. Njegovo boravljenje v K. zbog tega ni ostalo brez posledic. Otvarjal je ljudem oči in kmalu so vsi delili z njim naziranje. Postal je njih vodil. Ustanovil je napredno prosvetno društvo in obavljal tajniško delo tekom cele vrste let neprekidno. Obdržaval je vsakojaka predavanja iz vseh gran. Če bi vam hoteli predočiti ves njegov življenjski, bi vzeli odviše mesta v vaših novinah. Zato naj se ogradimo, da prikažemo le njegovo neumornost, zbog koje so padali nanj tekom življenja hudi očitki. Tudi avstrijski zapor je bil zanj že na vidiku, ker je žigosal gotove kroge in činitelje. Predpolagalo se je celo, da je »izdajica« (seveda je bila po sredi denunciacija), on pa je stopal po začrtani poti ter ni polagal važnosti na preganjanje. Oslobojenje ga je zateklo še vedno na licu mesta v K., kjer je vzgojil več podmladkov in si stekel vekovite zasluge za K. in vasi v okolini, čijih podviga se ne da osparjati. Zadnje čase je bolehal in je moral čuvati posteljo. Nadal se je ipak, da se bo izlečil. A ker to ni bil slučaj, je končalo njegovo neumorno življenje, ki ga je celega posvečal vzgoji omladine na selu.

(Opomba uredništva: Dasi je nekrolog napisan v nenavadnem jeziku, ga vendar objavljamo, ker nam je pisec zatrdil, da »dobro pozna naš novinarski jezik«.)

Demokracija je boj!

Češko-slovaška republika stoji v prvi vrsti sodobne demokracije. Demokratična je že po svojem postanku: ko se je boril češki narod v Avstriji za svoje pravice in za svojo svobodo, je zavedno postavil naproti nemško-habsburškemu fevdalnemu in aristokracičnemu samozvanstvu pravico ljudstva do vlade in samoodločbe. In med tem, ko so bili drugod razni lažidemokracični »ljudski zastopniki« pripravljeni zagovarjati v »korist naroda« vsakršno nasilstvo nad tem narodom, niso pravi češko-slovaški vodniki popustili niti za hip, na čelu seveda, kakor vedno in povsod, predsednik Masaryk in zunanji minister Beneš.

Znano je, kako odločno nastopa češko-slovaška vlada proti vsem fašističnim pustolovcem in kako brezobzirno zatira vse poskuse, uveljaviti protidemokracični, kar je isto kot protiljudski režim. Stroga obsodba generala Gajde in njegovih pajdasev priča, da se zna češka demokracija braniti. Pa tudi sicer ne za zamuje češki vodniki nobene prilike, da ne bi izpovedali svojega priznanja demokracije in da ne bi hkratu pokzaali odločne volje, bojevati njen boj proti laži in nasilju.

Pri tem je treba nekaj ugotoviti, da ne bo nejasnosti: med tem, ko so drugod narodni socialisti fašistični, — v Nemčiji se oba pojma dejansko krijeta — je češko-slovaški narodni socializem vsekozi demokratičen in v hudem boju s fašisti. Beneš sam je politično — narodni socialist. Ko je

imela sredi t. m. češko-slovaška narodno-socialistična stranka v Budjeovicah svoj zbor, je na njem spregovoril minister Beneš tudi o demokraciji.

Beneš je rekel, da se nahaja češko-slovaška država v zadnji stopnji stiske, ki je prišla nad Evropo in ves svet. Pozval je vse razrede in stranke, da imajo sicer pravico, vsako stvar ocenjevati na razumen način, da pa morajo biti tudi pripravljene, nastopiti proti hujskanju in rušenju, proti vzbujanju in paniki. Vsi moramo braniti dosledno, odločno in sistematično demokracijo proti kljukastemu križarstvu, fašizmu in komunizmu, kajti le mir in red dajeta mogočnost dela in vodita do cilja, namreč do ohranitve in spopolnitve države. Z mirno zavestjo potrebnega optimizma delamo za boljše in srečnejšo bodočnost naše države. Demokracija je za nas najsvetejša in najlepša zgodovinsko izročilo. Je boj za socialno pravičnost, zavest svojbode in vzrok, da ohranimo svojo narodno slogo.

Slika

V »Slovenskem Narodu« beremo:

»V sredo je ponujala okrog 40 let stara kmetica borovnice ob semenišču. Trg se je že začel prazniti, nekaj minut je manjkalo do poldneva, kmetica pa še ni ničesar prodala. Ob zidu, kjer se je upiralo sonce, je bilo neznosno vroče. Kmetica se je držala komaj na nogah. Začela je obupavati, ljudi je bilo na trgu čedalje manj. Nenadno so se ji vtile solze po razoranem obrazu. Ni se mogla premagovati. Obšla jo je slabost. Izčrepalo jo je vroče sonce in potrla jo je žalost. Če joče kmetica, je zadeva navadno bolj resna, kot če žaluje meščanka. Kmetice so vajene trpeti in molčati. Reva se je začela bati, da bi se ne zgrudila, pa si ni vedela pomagati.

Ob nji so se začele zbirati radovedne gospodinje. Ko so videli, da ni »nič posebnega«, so odhajale. Ubogo kmetico je pa kmalu premagala slabost. Zgrudila se je med tržne mize. Vendar je pa med nami toliko usmiljenih ljudi, da so kmetico prenesli v bližnjo hišo, kjer so jo z mokrimi obkladki spravili k zavesti.«

»Slovenija« hoče postati glasnik vseh stremeljenj, težečih se duhovni svobodi in pravi demokraciji, po zbiranju in zenotenju naših sil v borbi za trajne pogoje našega obstoja. Kdor je z nami enakih misli, ga prosimo, da se spomni svojih dolžnosti

Širite, naročajte
in priporočajte
tednik
„SLOVENIJA“

ODGOVORI UREDNIŠTVA.

L. K., Maribor: Pesniško zbirko »Sunce nad oranica« mladega hrvaškega pesnika Tadijanovića bi lahko naročili v vsaki knjigarni, a je bila kmalu po izidu zaplenjena. Menda zaradi bogokletstva. — J. H., Trbovlje: Sicer nimamo zdravniške posvetovalnice, a po opisu Vaše bolezni sodimo, da gre samo za lakoto.

E. P., Maribor: Radi bi priobčili Vaš članek o JNS (»Jugoslovanskem nogometnem savezu«), a ker bi lahko kdo zlobno zamenjal Vašo kratko s kratko neke stranke, ga rajši ne bomo. Vašega drugega članka pa ne moremo; kasneje, kasneje.

MALI ZAPISKI

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(47. nadaljevanje.)

Prepovedan list.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi list »Balkan - Korrespondenz«, ki izhaja v Švici.

Kazen zaradi posmrtnega lista v Zagrebu.

Dr. Toma Jančiković je dal ti skati o priliki umora podpredsednika nekdanje hrvaške kmečke republikanske stranke Josipa Predavca posmrtni list, v katerem je označil umor kot politično dejanje. Policijska uprava ga je zaradi tega kaznovala s 15dnevnim zaporom.

Zakaj je sladkor tako drag.

Te dni so se vršili protestni shodi meščanskih žena proti dragini sladkorja, ker se pripravlja menda revizijska carina na sladkor. Carina je v resnici visoka. Za en kilogram sladkorja znaša 8.05 Din (v kockah) in 7.50 Din (v kristalih). Češkoslovaški sladkor se izvažajo po 1.50 Din kilogram. Ves drugi pribitek je režija, davki in dobiček. Carina omogoča, da tovarne publiko do skrajnosti izkoriščajo. Tako je ena tovarna sladkorja v letih 1929 in 1930 napravila 53% dobička. V zadnjih šestih letih je izplačala delničarjem večnoma v inozemstvo 103 milijone dinarjev, dočim znaša valorizirana glavica tovarne le 36 milijonov dinarjev. Tovarne delajo kljub temu tako ogromne dobičke, čeprav ne sme po zakonu proti draginji življenjskih potrebščin znašati več kakor 25%. Seveda je tudi poraba sladkorja pri nas majhna. Pri nas znaša poraba sladkorja na osebo na leto 6 do 4 kg, v Nemčiji 23, v Angliji in Franciji pa celo 40 kg. Tovarnarji pa imajo 1600 vagonov lanske in 6000 vagonov sladkorja letošnje žetve še v zalogah, ki se ga pa ne izplača prodati po nižjih cenah, ker že tako prodani sladkor donaša velikanske dobičke.

»Delavska politika.«

Sodelovanje podonavskih držav.

V budimpeštanskem dnevniku »Pesti Naplo« piše Štefan Friedrich, bivši ogrski ministrski predsednik, sledeče: »Mnogo let sem že izjavljal v tem listu in v parlamentu, da moramo kljub obstoječim političnim in psihološkim težavam uporabiti vsa sredstva za čim ožje gospodarsko sodelovanje v prvi vrsti s Češkoslovaško, pa tudi z ostalimi državami Male antante. Moram ugotoviti, da tisti, ki hoče konsolidirati gospodarsko življenje Ogrske z izključitvijo dežela Male antante, podvzema nekaj nemogočega. Pa tudi interesna skupnost Belgrada, Prage in Bukareste je brezpomembna, če se gospodarska vprašanja Podonavja ne bodo reševala sporazumno z Ogrsko.

O avstrijsko-nemškem sporu piše pariški »Temps«:

Gotovo se je zgodilo prvič v zgodovini, da mora kaka vlada braniti svojo neodvisnost proti inozemski stranki, ki jo uradno podpira druga država. Boj za avstrijsko neodvisnost tvori nov element v političnem položaju Srednje Evrope in predstavlja hkratu osnovo za aktivno sodelovanje vseh dobrovernih držav. Obstanek Avstrije, kakor je danes, je neogibna potreba, da se vzdrži mir. Če bi poginila Avstrija, nastopi takoj zmešnjava v tem najobčutljivejšem delu evropske celine. Priključitev, čeprav samo v prikriti obliki narodno-socialistične vlade na Dunaju, bi na široko odprla vrata tragičnemu pustolovstvu. Narodno-socialistična Avstrija bi dejansko osamotila Češko-Slovaško, obnovila za ves Balkan nevarni nemški pritisk proti Vzhodu in brutalno odrinila vsaktero italijansko ekspanzijo.

»Če bi se mi bilo posrečilo, napraviti to, kar sem hotel, bi bil umrl v slavi največjega človeka, ki je kedaj živel. Pa tudi sedaj, ob neuspehu, me bodo štelj za nenavadnega človeka.«¹¹ To je morda preveč ponižno. A še ponižnejše je tole: »Kmalu me pozabijo; zgodovinarji ne bodo vedeli kaj pripovedovati o meni.«¹² — »Če bi me bila v Kremlju ubila topovska krogla, bi bil prav tako velik, kakor Aleksander in Cezar, ker bi se bile obdržale v Franciji moje naprave, moja vladarska rodovina... med tem ko ne bom zdaj skoraj nič.«¹³ To pravi na Sv. Heleni, živ v grobu; o sebi govori mirno, brez strasti, ko o tretji osebi, ko živi o mrtvem, ali še mirneje, ko mrtvi o živem. »Tuj svetu«, tuj tudi sebi. Sam nase gleda od strani: jaz ni zanj več j a z, ampak o n.

Včasih se zdi, da tudi samega sebe ne pozna, prav tako kakor mi — njega. Ve samo, da zemlja težko nosi takega, kakor on. »Kadar umrem, vzdihne ves svet olajšan: ah!«¹⁴ — »Bodočnost pokaže, ali bi ne bilo bolje za mir sveta, če bi me sploh nikoli ne bilo.«¹⁵

To je z ene strani, a z druge: »Še žal bo kedaj ljudem moje nesreče in mojega padca!«¹⁶ — »Jokali bote za menoj krvave solze!«¹⁷

Fu vera gloria?

Ai posteri ardua sententia.

Jeli bila resnična njegova slava?

Težavna sodba o njej pripada potomcem.¹⁸

Toda tudi potomci se niso pokazali nič boljše sodnike, kakor vrstniki.

»Pošastna mešanica preroka s sleparjem.« — »Lažniv, ko vojno poročilo, to ni postalo zastoj pregovor v njegovih dneh.« — »Njegova krepka, jasna, preprosta italijanska narava se je razkrojila v motnem ozračju francoskega bahštva.« — »Poprijel se je dokončno laganja in padel v praznino.« — »Uboji Napoleon! Naš poslednji junak!« Tako sodi Carlyle v svoji znameniti knjigi »Čaščenje junakov«. Če je sodba pravilna, tedaj je težko razumeti, kako se je mogel sploh znajti v zboru junakov ta »slepar, ki je padel v praznino«. Sicer je pa Napoleonova slika narisana tu tako uborno, sirovo in površno, da je komaj vredno, dolgo se ustavljati pri njej.

Taine je krepkejši ko Carlyle. Njegova knjiga o Napoleonu je menda tisto poslednje, kar je seglo bralcem v dušo in ne bo tako kmalu izbrisano iz nje.¹⁹ Da je knjiga tako učinkovala na um in srce, ne gre morebiti hvala toliko nadarjenosti in učenosti pisca, kolikor njenemu sozvočju z duhom časa: Taine je povedal o Napoleonu tisto, kar je bilo vsem na srečo.

»Brezmeren v vsem, toda še bolj nenavaden, ne prestopa samo vseh črt, ampak se vzdiguje tudi iz vseh okvirov; s svojim temperamentom, svojimi nagoni, svojo domišljijo, svojimi strastmi, svojo npravnostjo se zdi, da je ulit v posebni obliki, iz druge kovine, kakor njegovi sodržavljani in vrstniki.«²⁰ — »Po globini in širini genialnih načrtov, po junaški sili duha, uma in volje ni bilo od Cezarjevih časov nič podobnega.«

Takšen je začetek, a glej, kakšen je konec: »Napoleonova politika je delo sebičnosti, ki ji služi genij. Nad vsem gospodujoča njegova sebičnost je pokvarila vso njegovo stavbo, tako obče-evropsko, kakor francosko.« Napoleon je med ljudmi »veličastna zver, spuščena v mirno prežvekujočo čredo.« — »Razkriva brezmernost in srditost svojega samoljubja«, ko pravi 1813. leta v Dresdenu Metternichu: »Tak človek, kakor jaz, pljuje na življenje milijona ljudi!« — »S takim značajem, kakor ga ima Napoleon, ni mogoče živeti; njegov duh je preveč velik in poguben; čim večji, tem pogubnejši.« — »To je sebičnost, ki je zrastle v pošast in dvignila sredi človeške družbe svoje velikansko j a z s t v o, ki razteguje neprestano, v krogih, svoje grabežljive in oprijemajoče se tipalke; vsak odpor jo žali, vsaka svoboda tesni, in v prisvojeni brezmejni oblasti ne trpi nobenega življenja, kolikor ni pridavek in orodje njenega lastnega življenja.«²¹ Z drugimi besedami, velikanski pajek, ki je zgrabil svet s svojimi šapami in ga sesa, kakor muho, ali peklenski stroj, ki ga je izumil hudič, da bi razdejal svet; ali nazadnje žival skrivnega razodetja, ki prihaja iz brezna; »Napoleon-Apolon, Pogubitelj«, kakor so tolmačili njegovo ime tedanj razlagalci skrivnega razodetja.

»Glejte mamica, kakšno pošast ste rodili!« se je smejal, kadar je bral podobne sramotilne spise.²²

1814. leta, po prvi odpovedi, ko so ga poverjeniki zaveznikov odvedli na otok Elbo, so kraljevi v malem provanskem mestecu Orgonu postavili vislice in obesili nanje strašilo Napoleona med kriki množice: »Doli s Korzičanom! Doli z razbojnikom!« A orgonski župan je govoril: »Z lastnimi rokami ga obesim, maščeval se bom zato, kar je takrat bilo!« Takrat, ob Bonapartovi vrnitvi iz Egipta, je prav ta župan klečal pred njim, ko ga je pozdravljaj.²³

Nekaj podobnega se godi tudi s Taine-om: v začetku knjige se poklanja junaku, a h koncu — obeša njegovo strašilo.

¹¹ O'Meara, Napoléon en exil, II, 6.

¹² Gourgaud, St. Helène, II, 13.

¹³ Ibid., II, 163.

¹⁴ Rémusat, I, 125.

¹⁵ Chuquet, La jeunesse de Napoléon, II, 15.

¹⁶ Las Cases, Mémorial, I, 308.

¹⁷ Napoleonov govor v zbornici.

¹⁸ Manzoni.

¹⁹ Taine, Les origines de la France Contemporaine IX.

²⁰ Taine, 5.

²¹ Taine, 142, 20, 129, 76.

²² Mémor., III, 265.

²³ Bourrienne, Mémoires, V, 435.

»Privada na najokrutnejša dejstva suši srce manj, ko pojmovnosti: vojščaki so boljši od advokatov«, je rad rekel Napoleon, ko da bi bil naprej čutil, kaj bodo naredili z njim »advokati« — »ideologi«.²⁴

Znamenje časa je, da na Taine-ovo knjigo ni nihče odgovoril, kajti nerodne, čeprav vestne knjige Arturja Lévyja, ki dokazuje, da ni Napoleon nič drugega, ko »dober meščan do kosti«, ne moremo šteti za odgovor.²⁵

Še tole znamenje časa: v obsodbi Napoleona sta se strnila Vzhod in Zahod, neverni Taine in verni L. Tolstoj. Sodba pijanega strežaja Lavruške v »Vojni in miru« se sklada z obsodbo Tolstega samega: Napoleon počenja zgolj »srečna hudodelstva«. — Ima »blestečo in samozavestno omejenost«. — »Otroška predrznost in samozavest mu pridobivata veliko slavo.« Njegova »neumnost in nizkotnost nimata primere«; »poslednja stopnja nizkotnosti, kakor uče vsakega otroka, da se je sramuje«.²⁶

Ruskemu preroku ni prav tako nihče odgovoril, kakor evropskemu učenjaku. In človeška čreda se je hlastno rinila tja, kamor so jo vabili pastirji. »Množica se v svoji nizkotnosti veseli ponižanja visokega, slabosti mogočnega: majhen je, kakor mi, mrzek je, kakor mi!« Lažete, nizkotni ljudje: majhen in mrzek je — pa ne tako, kakor vi — drugače! (Puškin.)

Leon Bloy je popolno nasprotje Taine-u in L. Tolstemu. Njegova knjiga »Napoleonova duša« je čudna, nejasna, brezmerna, včasih skoraj brezumna, toda genialno globoka, — ena izmed najznamenitejših knjig o Napoleonu.²⁷

Njegova bistrost in novost sta v tem, da dela pisatelj po načinu zgodovinske spoznave iz mita, — dozdevnega mita, resnično versko izkustvo, svoje osebno in vsenarodno. Ve, kakor so vedeli v evezinske skrivnosti posvečeni, da mit — ni zlagana basen, ampak preroški simbol, predznak prikrte resnice, pokrov na skrivnosti, in da ne ponikneš vanjo, dokler pokrova ne privzdigneš. Skozi svojo in dušo svojega naroda — do duše junaka, skozi Napoleonov mit — do Napoleonove skrivnosti, — to je pot, ki hodi po njej Bloy.

»Napoleona ni mogoče razložiti; najbolj nerazložljiv je izmed ljudi, ker je prej in bolj ko vse predobraz tistega, ki mora priti in ki morebiti že ni več daleč.« — »Kdo izmed nas Francozov ali tudi inozemcev konca 19. stoletja ni čutil neskončne žalosti ob izidu brezprimerne junaške pesmi? Koga izmed tistih, ki imajo le atom duše, ni trla misel na res nepričakovani padeč velikega cesarstva in njegovega vodnika? Koga ni trl spomin, da so komaj šele včeraj ljudje dozdevno stali na najvišjem vrhu človeštva in da so se samo zaradi navzočnosti tega čudovitega, ljubljenega, strašnega, kakor ga še ni bilo na svetu, mogli šteti, kot prvi ljudje v raju, za gospodarje vsega, kar je ustvaril Bog pod nebom, in da so morali pasti takoj za tem vnovič v staro blato Bourbonov?«²⁸

Zgubljeni in vrnjeni raj, — to je pokrov Napoleonovega mita nad skrivnostjo; tu se je dotaknila ljudska duša duše junakove.

»Bledenje blaznega ali knjiga s podobnicami«, bi morebiti ocenil Taine Bloyevo knjigo, pa ne bi imel prav. Mar ni bila od leta 1793 do 1815 »psihologija množic« podobna »bledenju blaznega«, in ni li »knjiga s podobnicami« dragocena listina za zgodovinarja? Prav zato nam je tudi dragocen Bloy, ker nadaljuje v svoji duši Napoleonovo »psihologijo množic«, obuja Napoleonov mit. Kadar govori o »svojem cesarju«, blešče v njegovih očeh prav take solze, kakor pri starih brkatih grenadirjih Velike vojske; prav zato nam je dragocen, ker dokazuje, da je Napoleon še vedno živ v duši Francozov, v duši Francije, in da je morebiti celo sedaj bolj živ, ko kadarkoli; da še vedno vstaja izpod štirideset tisoč knjig — nagrobnih kamnov — neznan vojščak:

Iz groba vstaja cesar.

In to je važno vedeti ne samo za Francoze, ampak tudi za vse Evropece, ker utegne postati junak potreben njim vsem: »Jokali bote zame s krvavimi solzami!«

Bloy se ima za »dobrega katoličana«, a dobri katoličani ga imajo za najhujšega krivovernika. Vendar ni nobenega dvoma, da je kristjan ali da vsaj hoče biti kristjan. Ali včasih je tudi kristjanu težko presoditi, če Bloy moli ali preklinja. Vsekako odloča preveč lahko in drzno, da je Napoleon »predhodnik tistega, ki mora priti«. Kdo je ta, ostaja nejasno, ali menda je Paraklet, novi Adam, ki bo vrnil staremu Adamu, človeštvu, zgubljeni raj. Preveč lahko in brezbolečno odloča: »Ne morem si misliti raja brez svojega cesarja.«²⁹ Napoleon v raju, zraven Jeanne d'Arc — to ni samo za »dobre katoličane« nedokazano, ampak je šele treba dokazati. Saj prav zato gre, kako združiti Jeanne-o d'Arc z Napoleonom v raju.

Težko je tudi reči, ali moli Bloy ali preklinja, ko pravi: »Bog je pogledal v krvavo zrcalo vojne, in to mu je odražalo Napoleonov obraz. Bog ga ljubi, kakor svojo lastno podobo; ljubi »tega nasilnika, prav kakor svoje najpohlevnejše aposteljne, mučence, spoznavalce«.³⁰

Da, morebiti je to tudi preklinjanje; ali preden sodimo, se spomnimo: »Sam sem stiskal grozdje in nobenega izmed narodov ni bilo z menoj; in stiskal sem jih v svoji jezi in teptal v svojem srdi; njihova kri je brizgala na moj plašč in omadeževal sem vse svoje oblačilo.« (Jes. 63.)

²⁴ J. Bertaut, Napoléon, 169.

²⁵ Lévy, Napoléon intime, 452.

²⁶ L. Tolstoj, Sestavki o vojni 12-ga leta, priloženi »Vojni in miru«.

²⁷ Léon Bloy, L'âme de Napoléon.

²⁸ Bloy, 9—10.

²⁹ Bloy, 98.

³⁰ Bloy, 24.